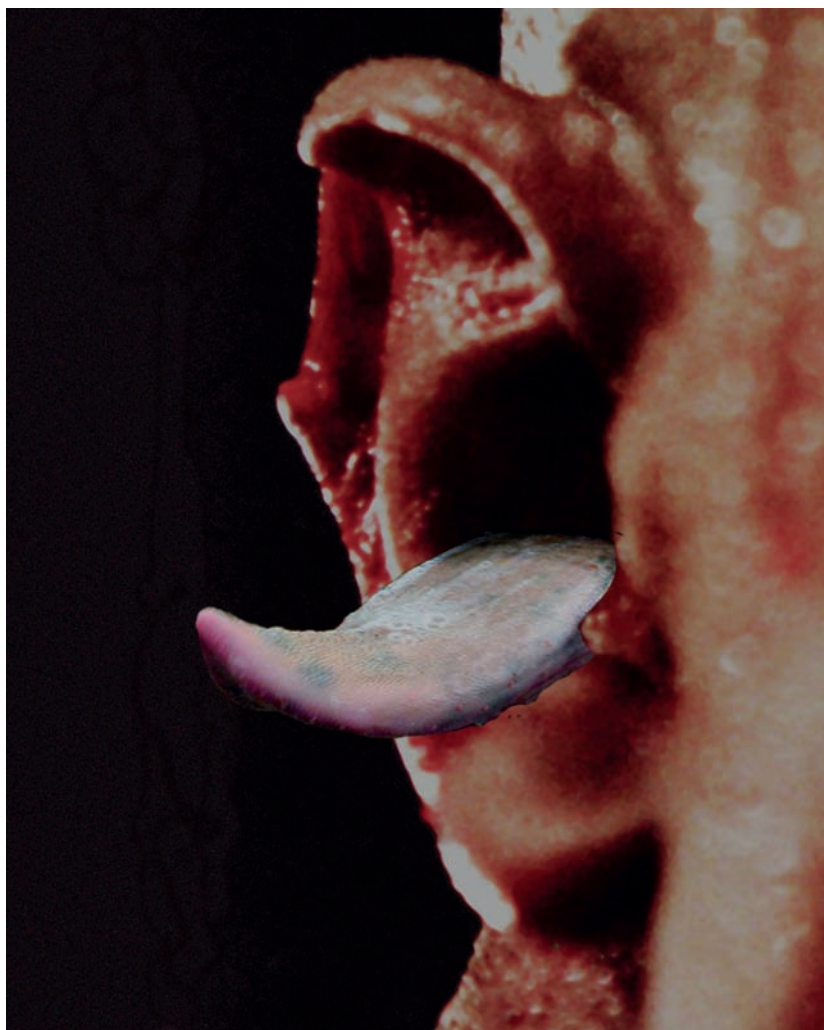

rechter schrijft terug

Jan van der Does

De lusten van het luisteren

Wie luistert, observeert. Wie spreekt, staat te kijk. Het woord van de spreker is trager dan het bevattingsvermogen van de luisteraar. Dat geeft de luisteraar ruimte. Terwijl de spreker geheel in beslag wordt genomen door concentratie op het eigen woord, tast de blik van de luisteraar als een zoeklicht de gestalte van de spreker af. Van de stand van de voeten via de beweeglijkheid van de handen tot aan het eerste zweedruppeltje op het voorhoofd. En alles daar omheen, zoals de staat van de toga, de helderheid van de bef en de ordening van het dossier. Rusteloos scant hij het object, om zich pas te hechten als er sprake is van iets uitzonderlijks. En dat uitzonderlijke kan van alles zijn, van een karaktervol gelaat tot een moedeloze zucht.

Wanneer het uitzonderlijke een bepaalde graad heeft bereikt, negatief of positief, kan het zodanig gaan domineren dat het ten koste gaat van het luisteren, of in elk geval van de onbevangenheid bij het luisteren. Het neemt de macht over.

Cabaretiers en tv-predikanten zijn zich dat bewust en manipuleren het uitzonderlijke in hoge mate, door middel van dramatische gebaren, theatrale bewegingen, rare tronies, of plotselinge verstarring, zodat zij controle houden op het gehoor. Advocaten zijn zich dat niet bewust. Doorgaans leven zij in de veronderstelling dat alleen het woord aandacht opeist. Dat wordt nog eens versterkt door het sfinxachtig luisteren van de rechtbank.

‘Ik zie dat u boos bent’, reserveert de rechtbank voor de verdachte.

Maar de luisteraar kijkt niet alleen, hij hoort en hoort, en verneemt daarbij meer dan de spreker lief is. Een tongval bijvoorbeeld. Een beschaafd accent als wordt gecultiveerd bij Radio 4, of een accent van een andere subcultuur die weer door andere zenders wordt gekoesterd. Zou deze raadvrouw geboren zijn in Zeeland, dan moet het Walcheren zijn, maar indien niet Zeeland, dan in elk geval de Zuid-Hollandse eilanden, zeker niet Rotterdam. Als u een briefje rond ziet gaan, dan is het niet onmogelijk dat deze kwestie tussen de luisterende rechters aan de orde wordt gesteld.

En verder stopwoorden en stopzinnen. Een uitdrukking als ‘zeg maar’ is dodelijk voor de concentratie. En het bizarre van ‘zeg maar’ is, dat de spreker het gebruik niet opmerkt, terwijl de luisteraar er knap zenuwachtig van kan worden. ‘Mijn cliënt is niet erg tevreden over zeg maar de gang van zaken.’ ‘Een ontzegging zou mijn cliënt zeg maar ernstig duperen.’

De uitdrukking is van hoog tot laag de gesproken taal binnengeslopen, als een virus dat een besturingssysteem overneemt. Ook bij rechters komt het voor. Op internet staan diverse tips voor wanhopige luisteraars om de spreker te helpen bij het genezingsproces. Vaak vergelijkbaar met het middel Refusal bij alcoholverslaafden. Een heel melig, maar waarschijnlijke afdoend middel is, om als luisteraar telkens te reageren met ‘maar’, zodra de spreker het omineuze ‘zeg maar’ heeft geuit.

Zo ver gaat de rechtbank niet. De rechters blijven de gehele dag in de plooi, horen de betogen aan, glimlachen bij een gewaagd grapje, hebben op onderdelen nog wel een vraag, waarna de voorzitter het onderzoek sluit. Maar in raadkamer kunnen ze zich gedragen als koeien die te lang op stal hebben gestaan. En de primaire emoties staan eerder in verband met de secundaire waarnemingen, dan met de inhoud van het betoog. ‘Dat ringetje in zijn oor, wat wil hij daar nou mee zeggen?’ ‘Die kleur van haar lippenstift, het leek wel een oorlogsverklaring.’

Na tien minuten is die drukte voorbij en start het echte werk. En dat is een serieuze zaak. Er moet, zeg maar, recht worden gedaan.